

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 2 hallituksen esityksestä vaalilakeja koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Eduskunta on 15 päivänä helmikuuta 1990 lähettänyt perustuslakivaliokunnan valmistele-
vasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o
250/1989 vp.

Tässä yhteydessä valiokunta on päättänyt
ottaa käsiteltäviksi myös eduskunnan 11 päivä-
nä kesäkuuta 1987 valiokuntaan lähettämät ed.
Kortesalmen ym. toivomusaloitteen n:o 6/1987
vp. vaalijärjestelmän suhteellisuuden tehosta-
misesta, ed. Mäkelän toivomusaloitteen n:o
9/1987 vp. ulkomailla asuvien suomalaisten
äänestysmahdollisuuksien parantamisesta, ed.
Nymanin ym. toivomusaloitteen n:o 10/1987
vp. vaalihuoneistojen aukioloaikojen lyhentä-
misestä toisena vaalipäivänä ja ed. Savolaisen
ym. toivomusaloitteen n:o 13/1987 vp. avohoi-
dossa olevienäänestysmahdollisuuksien tehos-
tamisesta sekä eduskunnan 3 päivänä touko-
kuuta 1988 valiokuntaan lähettämät ed. Korte-
salmen ym. toivomusaloitteen n:o 4/1988 vp.
vaalijärjestelmän epäkohtien poistamisesta, ed.
Moilasen ym. toivomusaloitteen n:o 7/1988
vp. suhteellisuuden toteuttamisesta kansan-
edustajain vaaleissa, ed. Rehnin ym. toivomus-
aloitteen n:o 10/1988 vp. vaalitoimituksen ly-
hentämisestä yhteen päivään vaaleissa ja ed.
Skinnarin ym. toivomusaloitteen n:o 12/1988
vp. eduskuntavaalien ja kunnallisvaalien toi-
mittamisesta samanaikaisesti.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina halli-
tusneuvos Jarmo Törneblom ja lainsäädäntö-
neuvos Eero J. Aarnio oikeusministeriöstä,
tarkastaja Ilkka Turunen väestörekisterikes-
kuksesta, apulaisjohtaja Astrid Thors Finlands
Svenska Kommunförbund -nimisestä järjestös-
tä, osastopäällikkö Martti Uotila Suomen Kau-
punkiliitosta, osastopäällikkö Pekka Nurmi
Suomen Kunnallisliitosta, sihteeri Olavi Hen-
riksson Helsingin kaupungin keskusvaalilauta-
kunnasta, puheenjohtaja, kunnansihteeri Pauli
Heikkilä Elimäen kunnan keskusvaalilautakun-
nasta, professori Antero Jyränki ja oikeus-
tieteen lisensiaatti, kansliapäällikkö Lauri Ta-
rasti.

Käsiteltyään asian perustuslakivaliokunta
esittää kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan, että Suomessa toimi-
tettavissa yleisissä vaaleissa siirrytään yksipäi-
vaiseen vaalitoimitukseen. Vaalipäivä olisi sun-
nuntai.

Samalla ehdotetaan laajennettavaksi mah-
dollisuutta äänestää ennakolta. Posti- ja tele-
laitoksen toimipaikoissa voitaisiin ennakkoää-
nestysaikana äänestää myös lauantaisin ja sun-
nuntaisin lukuun ottamatta eräitä yleisiä juhla-
ja vapaapäiviä. Kotiäänestykseen voitaisiin il-
moittautua vielä viimeisenä päivänä ennen sitä
päivää, jolloin kotiäänestys aikaisintaan voi-
daan toimittaa. Toisaalta vähennettäisiin kol-
mesta kahteen niiden päivien vähimmäismää-
rää, joina ennakkoäänestys tapahtuu suomalai-
sissa laivoissa.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muitakin, lä-
hinnä teknisinä pidettäviä uudistuksia ja tar-
kistuksia.

Tarkoituksena on, että uudet säännökset
tulisivat voimaan siten, että niitä voidaan so-
veltaa ensimmäisen kerran vuoden 1991 edus-
tajinvaaleissa.

Toivomusaloitteet

Toivomusaloitteissa n:o 6/1987 vp. ja n:o
4/1988 vp. ehdotetaan hallituksen ryhtyvän
pikaisesti toimiin nykyisen vaalijärjestelmä-
me eli d'Hondtin laskentamenetelmän epäoi-
keudenmukaisuuksista luopumiseksi ja sellai-
sen oikeudenmukaisemman ääntenlaskujärjes-
telmän käyttöön ottamiseksi, jos jokainen
ääni on yhtä arvokas. Toivomusaloitteissa n:o
7/1988 vp. ehdotetaan hallituksen ryhtyvän
pikaisesti toimiin vaalijärjestelmän uudista-
miseksi siten, että suhteellisuustoteutuisi ny-
kyistä tarkemmin kansanedustajain vaaleissa.

Toivomusaloitteessa n:o 9/1987 vp. ehdotetaan hallituksen ryhtyvän pikaisesti toimiin yhtäläisen äänestys-oikeuden ja -mahdollisuuden turvaamiseksi kaikille ulkomailla asuville äänioikeutetuille.

Toivomusaloitteessa n:o 10/1987 vp. ehdotetaan hallituksen ryhtyvän välittömiin ja kiireellisiin toimiin vaalihuoneistojen aukioloajan lyhentämiseksi toisena vaalipäivänä siten, että huoneistot ovat avoinna klo 9.00—18.00. Toivomusaloitteessa n:o 10/1988 vp. ehdotetaan hallituksen ryhtyvän välittömästi toimenpiteisiin vaalitoimitukseen käytettävän ajan lyhentämiseksi poliittisissa vaaleissa yhteen päivään, sunnuntaihin.

Toivomusaloitteessa n:o 13/1987 vp. ehdotetaan hallituksen antavan pikaisesti esityksen vaalilainsäädännön uudistamisesta siten, että avohoidossa olevat sairaat ja vanhukset saavat tilaisuuden äänestää kotonaan tai laitosten ulkopuolella olevassa hoitopaikassa.

Toivomusaloitteessa n:o 12/1988 vp. ehdotetaan hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin eduskunta- ja kunnallisvaalien yhdistämisestä niin, että molemmat vaalit järjestetään samaan aikaan syyskuun alussa vuodesta 1991 lähtien.

Valiokunnan kannanotot

Valiokunta pitää uudistusta tarpeellisena ja saadun selvityksen perusteella puoltaa sen hyväksymistä seuraavin muutoksin.

Esityksen mukaan rekisteritoimiston tehtävänä on tarkastaa vaaliluetteloiden pohjalutet. Käytännössä tarkastaminen kohdistuisi pääasiassa sellaisiin äänioikeuteen vaikuttaviin muutoksiin, jotka ovat tapahtuneet väestöräkisterikeskuksessa toimitetun luetteloiden tulostuksen jälkeen. Tämän vaiheen osalta valiokunta ehdottaa 3. lakiehdotuksen 13 §:n 4 momenttia ja 5. lakiehdotuksen 8 §:n 3 momenttia muutettavaksi niin, että lakitekstistä ilmenee suoraan, mihin rekisteritoimiston tarkastus kohdistuu. Tällaisena sääntely vastaisi sanamuodoltaan hallituksen esitykseen n:o 136/1989 vp. sisältyvän neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavaa menettelyä koskevan lakiehdotuksen 8 §:n 3 momenttia.

Kansanedustajain vaaleista annetun lain 57 §:n ja kunnallisvaalilain 54 §:n mukaan merkintä vaaliluetteloon siitä, että äänestäjä on äänestänyt, on tehtävä, kun äänestäjä on

pannut äänestyslipun vaaliurna. Käytännössä merkintä on usein kuitenkin tehty jo silloin, kun äänestyslippu on annettu äänestäjälle. Tällainen jo pitkään yleisesti noudatettu menettely on joustava. Valiokunta ehdottaa sääntelyn muuttamista siten, että kyseinen menettely on laillista. Tähän liittyen valiokunta tähdentää sitä, että vaalilautakuntien tulee äänestyspaikoilla seurata vaaliluettelomerkintöjen ja äänioikeuden todellisen käyttämisen vastaavuutta.

Posti- ja telelaitoksesta annetussa laissa (748/89) tai asetuksessa (928/89) ei enää ole mainintaa laitoksen piirihallinnosta. Tästä syystä valiokunta ehdottaa esitystä muutettavaksi niin, että Posti- ja telelaitoksen sisäisesti hoidettavaksi jää, kenelle laitoksessa uskotaan postipiirin päällikölle tähän asti kuuluneet vaaleihin liittyneet tehtävät. Tämän mukaisesti ehdotetaan muutettavaksi 3. lakiehdotuksen 65 §:n 1 momenttia ja 68 §:n 1 momenttia sekä 5. lakiehdotuksen 61 §:n 1 momenttia, 64 §:n 1 momenttia ja 71 §:n 3 momenttia.

Valiokunta on tässä yhteydessä kiinnittänyt huomiota ennakoäänestysmenettelyjen jatkuvasti kasvaneeseen osuuteen poliittisissa vaaleissa. Tämä kehityksen suunta, joka yksipäiväiseen vaalitoimitukseen siirtymisen vuoksi saattaa vieläkin vahvistua, antaa valiokunnan mielestä aiheen selvittää, millä tavoin vaalisalaisuuden säilyminen voidaan entistä paremmin turvata ennakoäänestysmenettelyssä.

Koska ensimmäinen lakiehdotus koskee hallitusmuodon muuttamista, se on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Toivomusaloitteissa n:o 10/1987 vp. ja n:o 10/1988 vp. ehdotetut toivomukset ovat tarpeettomia, jos eduskunta hyväksyy nyt käsiteltävänä olevan uudistuksen. Valiokunta ehdottaa tämän vuoksi nämä toivomusaloitteet hylättäviksi.

Valiokunta ehdottaa myös toivomusaloitteet n:o 6, 9 ja 13/1987 vp. sekä n:o 4, 7 ja 12/1988 vp. hylättäviksi.

Valiokunta ehdottaa kunnioittaen,

että hallituksen esitykseen sisältyvät 1., 2. ja 4. lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomina ja

että 3. ja 5. lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

3.

Laki

kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan kansanedustajain vaaleista 13 päivänä kesäkuuta 1969 annetun lain (391/69) 24 ja 25 e §, 37 §:n 2 momentti ja 58 §,

sellaisina kuin ne ovat, 24, 25 e ja 58 § 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa (370/85) ja 37 §:n 2 momentti 16 päivänä toukokuuta 1975 annetussa laissa (319/75),

muutetaan 1 §:n 2 momentti, 2 §, 12 §:n 2 momentti, 13 §, 14 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 15 §, 16 §:n 1 momentti, 22 ja 25 a §, 25 c §:n 1 momentti, 32 §, 35 §:n 1 momentti, 38 §:n 3 momentti, 40 ja 41 §, 43 a §:n 2—4 momentti, 46 §:n 1—3 momentti, 47 §, 49 §:n 3 ja 4 kohta, 52 §:n 2 momentti, 54 §, 57 §, 60 §:n 1 momentin 1 kohta ja 3 momentti, 60 a §:n 1 momentti, 61 §, 63 §:n 1 momentti, 65 §:n 1 momentti, 67 §:n 1 momentin 1 ja 4 kohta, 68 §:n 1 momentti, 71 §:n 2 momentti, 72 §:n 2 momentti, 74 §:n 2 momentin 3 kohta, 80 b §:n 1 momentti, 81 §, 82 §:n 1 momentti, 90 ja 91 §, 98 §:n 1 ja 2 momentti, 100 a §:n 1 momentti ja 103 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §, 12 §:n 2 momentti, 14 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 15 §, 16 §:n 1 momentti, 22 ja 25 a §, 25 c §:n 1 momentti, 32 §, 35 §:n 1 momentti, 38 §:n 3 momentti, 40 ja 41 §, 46 §:n 2 ja 3 momentti, 60 a §:n 1 momentti, 61 §, 65 §:n 1 momentti, 67 §:n 1 momentin 4 kohta, 68 §:n 1 momentti, 74 §:n 2 momentin 3 kohta, 81 §, 82 §:n 1 momentti, 90 §, 98 §:n 1 ja 2 momentti, 100 a §:n 1 momentti ja 103 §:n 1 momentti mainitussa 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa, 13 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja 29 päivänä tammikuuta 1988 annetulla lailla (80/88), 43 a §:n 2—4 momentti ja 71 §:n 2 momentti mainitussa 16 päivänä toukokuuta 1975 annetussa laissa sekä 63 §:n 1 momentti ja 80 b §:n 1 momentti mainitussa 29 päivänä tammikuuta 1988 annetussa laissa, sekä

lisätään 10 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa, uusi 3 momentti, ja 31 e §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa 16 päivänä toukokuuta 1975 annetussa laissa, uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4—6 momentti siirtyvät 5—7 momentiksi, sekä lakiin siitä mainitulla 3 päivänä toukokuuta annetulla lailla kumotun 62 §:n tilalle uusi 62 § seuraavasti:

1, 2, 10 ja 12 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

13 §

(1—3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Pohjaluettelot ja ilmoituskortit laaditaan oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisille lomakkeille. Väestörekisterikeskuksen on toimitettava pohjaluettelot ja ilmoituskortit asianomaiselle rekisteritoimistolle, jonka on tehtävä niihin tarpeelliset äänioikeuteen vaikuttavat muutokset ja toimitettava ne edelleen kunnan keskusvaalilautakunnalle viimeistään 44. päivänä ennen vaaleja.

14—16, 22, 25 a, 25 c, 31 e, 32, 35, 38, 40, 41, 43 a, 46, 47, 49, 52 ja 54 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

57 §

Kunkin äänestäjän äänestämisestä on tehtävä merkintä vaaliluetteloon.

60, 60 a ja 61—63 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

65 §

Äänestyksen järjestämisestä muussa ennakkoäänestyspaikassa kuin laitoksessa huolehtii vaalitoimitsija, jona on Posti- ja telelaitoksen toimipaikassa tämän laitoksen määräämä virkamies, Suomen edustustossa sen päällikkö tai hänen määräämänsä edustuston palveluksessa oleva henkilö ja suomalaisessa laivassa sen päällikkö tai hänen määräämänsä laivassa palveleva henkilö. Laitoksessa äänestyksen järjestämisestä huolehtii 8 §:ssä tarkoitettu vaalitoimikunta.

67 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

68 §

Posti- ja telelaitoksen on ilmoitettava kun-

nan keskusvaalilautakunnalle (*poist.*) viimeistään 48. päivänä ennen vaaleja (*poist.*) kunnan alueella ennakkoäänestyspaikoiksi määrättyissä Posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa olevan vaalitoimitsijan nimi ja virka-asema tai tehtävä sekä kellonajat, jolloin ennakkoäänestys tapahtuu. (*Poist.*)

71, 72, 74, 80 b, 81, 82, 90, 91,
98, 100 a ja 103 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös
(Kuten hallituksen esityksessä)

5.

Laki

kunnallisvaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 12 päivänä toukokuuta 1972 annetun kunnallisvaalilain (361/72) 35 §:n 2 momentti ja 55 §, näistä viimeksi mainittu lainkohta sellaisena kuin se on 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa (372/85),

muutetaan 3 §:n 1, 4 ja 5 momentti, 6 §:n 3 momentti, 7 ja 8 §, 9 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 10 §, 11 §:n 1 momentti, 17 §, 24 §:n 1 momentti, 33 §, 40 §:n 1 ja 5 momentti, 44 ja 45 §, 47 §:n 3 kohta, 50 §:n 2 momentti, 54 §, 57 §:n 1 momentin 1 kohta, 59 §:n 1 momentti, 61 §:n 1 momentti, 63 §:n 1 momentti, 64 §:n 1 momentti, 70 §:n 2 momentin 3 kohta, 71 §:n 3 momentti, 74 c §:n 1 momentti, 74 f §:n 6 momentti, 75 §:n 1 momentti ja 97 §

sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 1 momentti, 6 §:n 3 momentti, 9 §:n 1 ja 2 momentti, 10 §, 11 §:n 1 momentti, 17 §, 24 §:n 1 momentti, 33 §, 61 §:n 1 momentti, 63 §:n 1 momentti, 64 §:n 1 momentti, 70 §:n 2 momentin 3 kohta ja 75 §:n 1 momentti mainitussa 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa, 8 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja 29 päivänä tammikuuta 1988 annetulla lailla (82/88), 59 §:n 1 momentti, 74 c §:n 1 momentti ja 74 f §:n 6 momentti viimeksi mainitussa laissa sekä 44 § 12 päivänä joulukuuta 1975 annetussa laissa (935/75) ja mainitussa 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa, sekä

lisätään 40 §:ään uusi 6 momentti, seuraavasti:

3, 6 ja 7 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

8 §

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Pohjaluettelot ja ilmoituskortit laaditaan oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisille lomakkeille. Väestörekisterikeskuksen on toimitettava pohjaluettelot ja ilmoituskortit asianomaiselle rekisteritoimistolle, jonka on tehtävä niihin tarpeelliset äänioikeuteen vaikuttavat muutokset ja toimitettava ne edelleen kunnan keskusvaalilautakunnalle viimeistään vaalivuoden elokuun 10. päivänä.

54 §

Kunkin äänestäjän äänestämisestä on tehtävä merkintä vaaliluetteloon.

57 ja 59 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

61 §

Äänestämisen järjestämisestä Posti- ja telelaitoksen toimipaikassa huolehtii tämän laitoksen määräämä virkamies (vaalitoimitsija) ja laitoksessa 5 §:ssä tarkoitettu vaalitoimikunta.

63 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

9—11, 17, 24, 33, 40, 44, 45, 47 ja 50 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

64 §

Posti- ja telelaitoksen on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle 14 päivää ennen ennakkoonääntestyksen alkamista kunnan aluella ennakkoonääntestyspaikoiksi määrättyissä Posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa olevan vaalitoimitsijan nimi ja virka-asema tai tehtävä sekä kellonajat, jolloin ennakkoonääntestys tapahtuu.

70 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

71 §

Posti- ja telelaitoksen on huolehdittava siitä, että vaalitoimitsijoilla on käytettävissään vaalileimasin.

74 c, 74 f, 75 ja 97 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

Samalla valiokunta ehdottaa,

että 1. lakiehdotus käsiteltäisiin valiopiöpäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Lisäksi valiokunta ehdottaa,

että toivomusaloitteet n:o 6, 9, 10 ja 13/1987 vp. sekä n:o 4, 7, 10 ja 12/1988 vp. hylättäisiin.

Helsingissä 13 päivänä maaliskuuta 1990

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Zyskovicz, jäsenet Häkämies, Jansson (osittain), Joutsensaari, Jäätteenmäki, Kekkonen, Laiti-

nen (osittain), Lamminen, Männistö, Ollila (osittain), Pokka ja Vähänäkki sekä varajäsenet Anttila, Kalima ja Vuoristo.

